

УДК 373.2:Т159.922.72
DOI 10.31654/2663-4902-2023-PP-3-34-41

Пісоцький О. П.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
pisockijsascha@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1454-4394

СФОРМОВАНІСТЬ ВЕРБАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ 5–6 РОКІВ

У статті розглядається проблема розвитку та формування у дітей 5–6 років вербального інтелекту в освітньому процесі. Наголошується, що означена проблема є складовою актуального на сьогодні завдання дошкільної освіти розумового виховання дітей дошкільного віку. У статті автор вказує на основні компоненти, критерії та показники розвиненості вербального інтелекту дітей п'яти-шести років, у відповідності з якими було розроблено емпіричну методуку. Крім того, акцентується увага на загальних показниках мовленнєвої компетентності (вербального інтелекту) дітей 5–6 років, які аналізується у дослідженні автором: вміння узагальнювати й класифікувати предмети за різними ознаками, виявляти гнучкість мислення, висувати припущення, експериментувати.

У емпіричному дослідженні автором зафіксовано, що переважна більшість (55 %) старших дошкільників характеризується низьким рівнем розвиненості вмінь класифікувати й узагальнювати, проявляти гнучкість мислення, висувати гіпотези, експериментувати, 30 % дітей п'яти-шести років властивий середній рівень розвиненості вербального інтелекту. Найменше виявлено старших дошкільників (15 %), які мають високий рівень сформованості вербального інтелекту.

Вивчаючи виховні впливи вихователів з'ясовано, що для педагогів питання розвитку вербального інтелекту дітей 5–6 років в освітньому процесі є проблемним питанням. Зокрема дорослі недостатньо орієнтуються на пошукову діяльність старших дошкільників, у якій діти 5–6 років мають всі можливості узагальнювати, висувати припущення, класифікувати, виявляти гнучкість мислення, експериментувати.

Зафіксовано, що 70 % вихователів мають серйозні прогалини у знаннях технологічного змісту щодо процесу пошукової діяльності дітей старшого дошкільного віку, послідовності її етапів, необхідних матеріалів для її організації. Разом із тим, 80 % фахівців не змогли вказати, яке саме наповнення має бути у куточку для пошукової активності.

Виявлено умови організації пошукової діяльності, на які орієнтуються вихователі: наявність необхідної інформації про вербальний інтелект та основні його ознаки, сприятлива атмосфера спілкування із дітьми, спеціально-створений і наповнений куточок у структурі предметно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти, особливості педагогічної взаємодії з дітьми, використання пошукової активності у звичних для дітей видах діяльності.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновки про те, що: вихователі недостатньою мірою орієнтовані на розвиток і формування вербального інтелекту старших дошкільників; необхідно оптимізувати процес розвитку та формування вербального інтелекту дітей 5–6 років, створивши спеціальну програму формування здатності до узагальнень і висунення припущень і перевірити її експериментальним шляхом.

***Ключові слова:** інтелект, вербальний інтелект, вербальний інтелект дітей 5–6 років, мовленнєва компетентність дітей 5–6 років, здатність до узагальнень, здатність до висунення гіпотез.*

Постановка проблеми. Питання вербального інтелекту розглядається у контексті становлення індивідуальних відмінностей, розвитку загального інтелекту та

формування пізнавальних здібностей особистості. У віці 5–6 років активно формується здатність до логічного мислення, а тому постає питання про цілеспрямований процес розумового виховання, зокрема формування вербального інтелекту старших дошкільників, що є основою пізнавальної активності для дослідження навколишнього світу, вільно формулювати думки про події та явища світу, надаючи їм оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, сучасний дослідник Р. Стернберг, вивчаючи інтелект, виділив 3 найбільш універсальні форми інтелектуальної поведінки людини: а) вербальний інтелект (тобто запас слів, ерудиція, здатність осягнути текст, висловлювання), б) вміння розв'язувати завдання (проблеми, задачі, проблемні ситуації), в) практичний інтелект (вміння досягати намічені цілі й орієнтири) [7, с. 55]. На сьогодні вербальний інтелект є найбільш значущою властивістю індивідуальності, яка підкреслює: здатність формулювати та висловлювати думки, одиницею яких є поняття, виражені словом; здатність до аналітико-синтетичної діяльності, що дозволяє за допомогою мови розв'язувати проблеми, пов'язані з визначенням категорій, встановленням подібності або відмінності об'єктів, предметів; здатність до обґрунтування власної думки. [5, с. 269]. Отже, здатність до оперування особою поняттями та символами розглядається як одна з найбільш цінних ознак особистості, що підкреслює лише людську природу пізнання.

Зокрема Г. Костюк розглядає вербальний інтелект дітей 5–6 років як своєрідні розумові дії, що дозволяють старшому дошкільнику «вийти за межі практичної ситуації завдяки використанню слів» [3, с. 239]. Такі розумові (або словесні дії) сприяють виникненню лічби, елементарного процесу міркування, узагальненню понять, предметів, появі більш складних суджень, зокрема таких як дедуктивні. Отже, слова-поняття суттєво збагачують інтелектуальні вміння дітей: з'являється здатність оперувати поняттями й категоріями різної міри складності, зокрема загальними та частковими, родовими та видовими.

Так, сучасна українська дослідниця С. Ладивір підкреслює ознаки унікальності вербального інтелекту (у її термінології словесно-логічної форми мислення) дітей старшого дошкільного віку: гарні уявлення про предметний світ і явища навколишнього світу, вміння застосувати ці знання на практиці, вміння порівнювати, встановлювати подібність – відмінність, здатність оперувати нескладними логічними діями, у розпорядженні яких гарний запас слів (активний і пасивний словник), вміння встановлювати зв'язки між предметами і явищами, формулювати зрозумілі й лаконічні судження. Перелічені ознаки характеризують здатність дітей 5–6 років мислити символами та поняттями [4, с. 27]. При цьому головну роль у вербальному інтелекті відіграє мовлення дитини. Зокрема у дошкільному віці розвиваються вміння формулювати та висловлювати власні думки, інтенції, припущення. При цьому діти 5–6 років намагаються виразити їх через суб'єктивні враження до певних подій, явищ [8, с. 9].

Так, І. Біла, досліджуючи пізнавальну активність дітей 5–6 років, наголошує, що мислення у цей період зорієнтоване на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і відношень між предметами і явищами світу. Отже, на думку сучасної дослідниці, словесне мислення становить основу пошукової активності та творчості дошкільників. У його основі, як стверджує авторка, закладена здатність до висунення та перевірки припущень (гіпотез). Також важливу роль у структурі вербального інтелекту (словесного мислення у термінології авторки) відіграють комбінаторні розумові дії, що дозволяють дітям прогнозувати, передбачати, конструювати або створювати образ [1, с. 40]. Отже, в основі словесного мислення закладено розумові дії, які є за своїм характером пошуковими й дозволяють перевіряти висунуті гіпотези.

Г. Смольникова вважає, що досліджуване явище становить підвалини пошукової діяльності дітей 5–6 років і, відповідно, їх словесної творчості. Так, дошкільники визначають суттєві ознаки, маніпулюють ними, з'ясовуючи цим самим призначення предмета. При цьому вони поєднують зовсім незвично його властивості, отримуючи оригінальні результати. Щоб вдосконалити пошукову діяльність потрібно збільшувати кількість багатофункціональних об'єктів, надавати можливість дітям 5–6 років самостійно обговорювати та використовувати помічені властивості об'єктів у різних видах діяльності (гра, малювання, конструювання тощо), стимулюючи їх до подальшого набуття інтелектуального досвіду [6, с. 7].

На сьогодні у дошкільній освіті вербальний інтелект прийнято розуміти як мовленнєву компетентність, тобто певну систему інтелектуального досвіду, що забезпечує можливості сприйняття, розуміння і формулювання суджень, понять, висновків, а також зберігання інформації у пам'яті та її обробку [2, с. 5]. Отже, **мета статті** полягає у аналізі розвиненості вербального інтелекту дітей 5–6 років в умовах дошкільного закладу освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою вивчення у дітей 5–6 років розвиненості вербального інтелекту ми скористалися наступними критеріями: *усвідомлення сутності предметів і явищ за допомогою понять, схвалення власних висловлювань припущень про предмет і його взаємозв'язки, гнучкість мислення і пошукова активність у пізнавальній поведінці*. Компоненти структури вербального інтелекту дітей 5–6 років, на які орієнтувалися у емпіричному дослідженні були: *пізнавальний, емоційно-ціннісний і поведінковий*. Взявши за основу означені параметри вербального інтелекту дітей 5–6 років, було дібрані методи для діагностики феномену. Її основа – тест *Четвертий зайвий*, тест *Словниковий запас*, експертне оцінювання Карта інтелектуальних якостей дітей 5–6 років, бесіда з дітьми *Ставлення до пошукової діяльності*, спостереження за дітьми під час пізнавальної активності, анкетування вихователів.

Проведене емпіричне дослідження охопило 30 дітей 5–6 років, 15 вихователів закладу дошкільної освіти, а також 30 батьків дітей старшої групи. Загалом у експерименті взяли участь 75 осіб, що дозволяє нам вважати отримані результати значущими та спиратися на них у подальшому вивченні проблеми формування та розвитку у дітей 5–6 років вербального інтелекту.

Здійснивши аналіз результатів за *пізнавальним компонентом*, зафіксовано, що діти старшого дошкільного віку усвідомлюють, що предмети позначаються через слова, як називаються поняттями. Разом із тим, діти 5–6 років відмічають, що через поняття вони розуміють, які саме ознаки має той чи інший предмет. При цьому діти усвідомлюють, що мають власний запас слів (понять), які здобувають за допомогою власного мислення, а вже потім і запам'ятовують.

Загалом, проаналізувавши результати емпіричного дослідження щодо пізнавального критерію (дитячі уявлення про мислення поняттями, гнучкість у виділенні груп предметів), встановлено, що 15 % дітей 5–6 років характеризуються більш кращими уявленнями про власне понятійне мислення під час пізнавальної діяльності й розуміє, що значення слів, якими оперує. При цьому 30 % дітей 5–6 років менш правильно розуміє поняття, які їм пропонують, і мають дещо нижчий словниковий запас. Нарешті 55 % старших дошкільників властива найменша кількість словникового запасу, й вони найгірше розбираються у запропонованих ним поняттях.

За другим показником цього тесту, результати виявилися не кращими. Так, лише 5 % дітей 5–6 років розуміють як можна змінювати критерії для класифікації й таким чином об'єднувати предмети у різні групи за типовими ознаками. Зокрема найкраще розвинені уявлення про цю операцію (вміння) у 10% досліджених. Дещо гірше розуміють як саме потрібно діяти 25 % осіб і найменш розуміють як саме можна зорієнтуватися на іншу ознаку предмета (тобто виявити гнучкість мислення) 65 % дітей 5–6 років.

Загалом можна попередньо зробити висновок, що дітей 5–6 років, які мають гарний запас слів, достатньо добре розуміють призначення предметів і можуть на основі понять виділяти їх суттєві ознаки й групувати за призначенням, проявляючи при цьому здатність свідомо змінювати ознаку для класифікації 10 % від всієї вибірки. Інша, найбільш чисельніша група досліджуваних, дещо гірше розуміють сутність понять, мають менший запас слів, мають незначні ускладнення у аналізі призначенні предметів і групування їх за різними ознаками, становить 28 %. Остання група дітей 5–6 років мають доволі низький запас слів, не достатньо добре орієнтуються у призначенні предметів і відчують значні ускладнення при класифікації предметів, використовуючи різні підстави (головні ознаки для класифікації) – 68 % досліджуваних.

Здійснивши аналіз отриманих результатів щодо *емоційно-ціннісного компоненту* вербального інтелекту дітей 5–6 років, виявлено, що всі опитані приймали участь у досліді, які пропонували вихователі під час освітнього процесу в ЗДО. Отже,

більшість дітей охоче експериментують із різними матеріалами, встановлюють взаємозв'язки між властивостями предметів. При цьому, всі старші дошкільники відмітили, що залюбки приймають участь у досліджах і отримують від цього емоційну насолоду. На нашу думку, діти 5–6 років задовольняють цікавість про навколишню дійсність і досить емоційно це переживають.

Аналізуючи результати самооцінки дітьми власної здатності до мислення поняттями (вербального інтелекту) були відмічені наступні групи досліджуваних: що 25 % дітей розмістили себе на третій, найвищій сходинці розвиненості вербального інтелекту, пояснивши, що їм все вдається помічати, встановлювати зв'язки, класифікувати предмети, а дорослі схвалюють їх дії. Натомість 35 % опитаних розмістили себе на середній сходинці, оскільки мають суперечливий досвід аналізу понять, класифікації предметів, явищ і говорять, що вихователі та батьки говорять про те, що вони не постійно проявляють свої вміння якісно виконувати завдання на класифікацію, постійно щось перешкоджає цьому. Решта досліджуваних, а це 40 % розмістилися на найнижчій сходинці розвиненості вербального інтелекту, пояснивши це тим, що їм важко самим класифікувати предмети, встановлювати зв'язки між ними, адже у цьому плані вони неорганізовані.

Отже, дослідивши емоційно-ціннісний компонент вербального інтелекту дітей 5–6 років ми дійшли висновку, що близько 30 % опитаних розуміють і гарно оцінюють у себе цю властивість, ще 30 % вибірки дітей здебільшого оцінюють позитивно свої вміння класифікувати предмети, пояснювати їх значення. Натомість 40% старших дошкільників вважають свій потенціал вербального інтелекту низьким.

Проаналізувавши отримані результати дослідження, які характеризують *поведінковий компонент* вербального інтелекту дітей 5–6 років було відмічено існування трьох груп досліджуваних: а) перша група дітей ретельно аналізували отримані завдання, видно було, що дошкільники по кілька разів порівнювали стимульні матеріали, висловлювали припущення, класифікували предмети, визначаючи істотні властивості та зв'язки між ними, експериментували з ознаками розподілу предметів, які у більшості випадків були вірними; б) друга група досліджуваних були менш активними та не так ретельно аналізували стимульний матеріал, менш висловлювали припущення, класифікували предмети, визначаючи їх істотні властивості та зв'язки між ними, не так охоче експериментували з ознаками для поділу предметів на групи, проте у більшості випадків результати їх були правильними; в) третя група досліджуваних дуже поверхнево розв'язували завдання, не так ретельно аналізували стимульний матеріал, дуже мало висловлювали припущень, класифікували предмети неохоче, визначаючи їх істотні властивості та зв'язки між ними з допомогою вихователя, не охоче експериментували з ознаками для поділу предметів на групи й значна частина відповідей була все ж невірними.

Отже, здійснивши аналіз розвиненості вербального інтелекту дітей 5–6 років за діяльнісним компонентом, зафіксували, що близько 20 % дітей 5–6 років проявляли більшою мірою вміння класифікувати й узагальнювати, проявляли гнучкість мислення під час виконання завдань й тому були більш успішними. Натомість 40 % досліджуваних дещо менше проявляли вміння класифікувати й узагальнювати, демонстрували гнучкість мислення під час виконання завдань, проте у більшості випадків їх активність була успішною. Ще 40 % дітей 5–6 років найгірше виконували завдання, вміння класифікувати й узагальнювати виявлялися доволі слабо, мало демонстрували гнучкість мислення і під час виконання завдань й були не дуже успішними.

На основі узагальнення результатів за всіма методами дослідження, було здійснено розподіл дошкільників 5–6 років за рівнями розвиненості у них вербального інтелекту. Зафіксовано, що високий рівень вміння класифікувати й узагальнювати, проявляти гнучкість мислення властивий для 15 % осіб, низький рівень – 55 % дошкільників, а середній – для 30 % досліджуваних.

При цьому відмічено, що для дітей 5–6 років з *високим рівнем розвиненості вербального інтелекту* розуміють значення вміння класифікувати й узагальнювати, необхідності виявляти гнучкість мислення; знають про причинно-наслідкові зв'язки дослідницьких дій із гіпотезою; усвідомлюють потребу у вдосконаленні вміння тлумачити поняття, узагальнювати й класифікувати предмети; очікують схвалення від

дорослих за вміння аналізувати; люблять встановлювати особливості, відповідності, причинно-наслідкові зв'язки між предметами; виявляють у поведінці гнучкість мислення; здатні самостійно знайти та встановити ознаки; здатні самостійно зрозуміти ситуацію, вичленити з неї головне. Діти з *середнім рівнем* у переважній більшості розуміють значення вміння класифікувати й узагальнювати, необхідності виявляти гнучкість мислення; не завжди розрізняють особливості понять, не завжди здогадуються про причинно-наслідкові зв'язки між дослідницькими діями та гіпотезами; інколи хочуть встановлювати особливості, відповідності, причинно-наслідкові зв'язки між предметами, але потребують допомоги дорослих; не завжди виявляють цікавість до узагальнення, класифікації, висунення гіпотез, проте позитивно оцінюють вміння демонструвати гнучкість мислення, узагальненість понять; не завжди виявляють у поведінці пошукову активність; здатні самостійно зрозуміти ситуацію, вичленити з неї головне. *Діти з низьким рівнем* завжди потребують допомоги дорослих; не виявляють цікавість до узагальнення, класифікації, висунення гіпотез, але цінують вміння проявляти гнучкість мислення, аналізувати події; інколи виявляють у поведінці пошукову активність; інколи можуть передбачати наслідки ситуацій; здатні із допомогою встановити ознаки, особливості; неохоче беруть участь у дослідях, експериментуванні; інколи можуть зрозуміти та вичленити з ситуації головне.

Провівши аналіз результатів дослідження виховних впливів вихователів ЗДО дійшли висновку, що лише третя частина педагогів повною мірою розуміють сутність вміння дітей 5–6 років узагальнювати, класифікувати, проявляти гнучкість мислення і пошукову активність та змогли адаптувати означену проблему у вихованні старших дошкільників. Так, близько 80 % вихователів зазначили, що вони використовують у своїй діяльності завдання експериментального змісту, які вимагають від дітей вміння узагальнювати, виявляти гнучкість. Цій групі властиве використання експериментів без залучення дітей. Підтвердження нашого передбачення знаходимо у відповідях вихователів ЗДО на друге запитання розробленої нами анкети. Зокрема лише 35 % опитаних змогли правильно вказати послідовність експериментальних дій власне дітьми.

Проте вихователі зуміли дати вичерпні відповіді на запитання про те, що необхідно для здійснення пошукової діяльності дітей 5–6 років у ЗДО: знання її технології і етапів, а також методів, особливостей організації, зацікавленість дітей, можливостей її застосування у старшій групі. Такі відповіді опитаних підкреслюють, що пошукова активність дітей 5–6 років має формуватися цілеспрямовано. Проте лише 30 % педагогів відмітили, що намагаються стимулювати дітей до узагальнень, до класифікації предметів, до прояву дошкільниками гнучкості мислення під час розв'язання завдань. Тому, можемо зробити висновок, що вихователі ЗДО не розуміють повною мірою сутність пошукової словесної діяльності дітей і у переважній більшості зводять її до демонстрації перед дітьми 5–6 років окремих дослідів.

Третій блок анкети спрямований на з'ясування умов організації пошукової діяльності дітей 5–6 років. Так, важливою умовою організації вихователі вважають спеціально створений куточок у структурі предметно-розвивального середовища при чому тут вихователі розділилися: 45 % вважають, що він має бути у груповій кімнаті, а інші 55 % – у структурі середовища ЗДО. Проте сам зміст наповненості такого куточку викликала труднощі у 80 % вихователів, які не змогли повністю вказати на наявність необхідних матеріалів у такому куточку чи лабораторії, не вказали необхідні прилади для нього, не виділили окремих зон.

Значна кількість вихователів зазначила, що у них є окремий куточок для пошукової активності дітей 5–6 років, але облаштування його викликає у них складнощі. Серед умов, які мають бути створені у ЗДО для використання дітьми 5–6 років узагальнень, висунення гіпотез, проявів гнучкості мислення вихователі вказали на наступні: матеріально-технічна база ЗДО, необхідна інформація про розумову діяльність старших дошкільників, сприятлива атмосфера спілкування з дітьми, спеціально створений і наповнений куточок і (або) міні-лабораторія у структурі предметно-розвивального середовища, особливості педагогічної взаємодії із дітьми, використання вказаної діяльності у звичних для дітей видах активності та ін.

Отже, здійснивши аналіз відповідей вихователів на запитання анкети, ми з'ясували, що розвиток вербального інтелекту дітей 5–6 років в освітньому процесі

для педагогів є проблемним питанням. Вихователі недостатньо орієнтуються на пошукову діяльність старших дошкільників, у якій останні мають змогу узагальнювати, висувати припущення, класифікувати, виявляти гнучкість мислення, експериментувати. Разом із тим, 70 % вихователів мають серйозні прогалини у знаннях технологічного процесу пошукової діяльності дітей старшого дошкільного віку, послідовності її етапів, необхідних матеріалів для її організації. Біля 80 % фахівців не змогли вказати, яке саме наповнення має бути у куточку для пошукової активності. Серед умов організації пошукової діяльності, на які вказують вихователі, є: наявність необхідної інформації про вербальний інтелект та основні його ознаки, сприятлива атмосфера спілкування із дітьми, спеціально-створений і наповнений куточок у структурі предметно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти, особливості педагогічної взаємодії з дітьми, використання пошукової активності у звичних для дітей видах діяльності.

Висновки. На сьогодні відомі три найбільш універсальні форми інтелектуальної поведінки людини: а) вербальний інтелект (тобто запас слів, ерудиція, здатність осягнути текст, висловлювання), б) вміння розв'язувати завдання (проблеми, задачі, проблемні ситуації), в) практичний інтелект (вміння досягати намічені цілі й орієнтири).

Вербальний інтелект є значущою властивістю індивідуальності, яка підкреслює: здатність формулювати та висловлювати думки, одиницею яких є поняття, виражені словом; здатність до аналітико-синтетичної діяльності, що дозволяє за допомогою мови розв'язувати проблеми, пов'язані з визначенням категорій, встановленням подібності або відмінності об'єктів, предметів; здатність до обґрунтування власної думки.

Вербальний інтелект дошкільника у дошкільній освіті прийнято розуміти як мовленнєву компетентність дитини 5–6 років, як систему інтелектуального досвіду, що забезпечує можливості сприйняття, розуміння і формулювання суджень, понять, висновків, а також зберігання інформації у пам'яті та її обробку. Його ознаками є вміння узагальнювати та класифікувати предмети за різними ознаками, виявляти гнучкість мислення, висувати припущення, експериментувати.

Нами було виявлено, що діти 5–6 років мають відмінності за рівнями розвинутоності у них вербального інтелекту. Так, зафіксовано, що високий рівень вміння класифікувати й узагальнювати, проявляти гнучкість мислення, висувати гіпотези, експериментувати є властивий для 15 % осіб, низький рівень – 55 % дошкільників, а середній – для 30% досліджуваних. Разом із тим, було виявлено, що вихователі недостатньо мірою орієнтуються на пошукову діяльність старших дошкільників, у якій останні мають змогу узагальнювати, висувати власні припущення, класифікувати, проявляти гнучкість мислення, експериментувати.

Перспективи наукового пошуку передбачають розробку програми формування вербального інтелекту дітей 5–6 років і її емпіричну перевірку.

Література

1. Біла І. М. Експериментування – джерело творчості дошкільників. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2008. Т. 10. Ч. 4. С. 39–47
2. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Ранок, 2021. 240 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. Проколенко. Київ: Радянська школа, 1989. 608 с.
4. Ладивір С. О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. *Дошкільна освіта*. 2019. № 3 С. 25–39.
5. Пісоцький О. П. Розвиток вербального інтелекту студентів гуманітарного профілю в освітньому процесі ВНЗ. *Актуальні проблеми психології. Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / за ред. С. Д. Максименко. Київ, 2016. Т. 9. Вип. 10. С. 268–277.
6. Смольникова Г. Нові відкриття щодня: організація пізнавальної діяльності дітей. *Дошкільне виховання*. 2013. № 3. С. 6–11.

7. Стернберг Р. Д. Трикомпонентна теорія інтелекту. *Зарубіжна психологія*. 1996. № 6. С. 54–61.
8. Шумей Т. Маленькі дослідники. *Палітра педагога*. 2008. № 2. С. 6–10.

References

1. Bila, I.M. (2008). Eksperymentuvannia – dzherelo tvorchoosti doshkilnykiv []. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykhologii* – Kyiv. T. 10. Ch. 4. S. 39–47 [in Ukrainian].
2. (2021). Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity: osoblyvosti vprovadzhennia [State standard of preschool education: features of implementation]. O.H. Kosenchuk, I.M. Novyk, O.A. Venhlovska, & L.V. Kuzemko. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
3. Kostyuk, H.S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti* [Educational process and mental development of personality]. L. Prokolienko (Ed.). Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
4. Ladyvir, S.O. (2016). Piznavalnyi rozvytok starshoho doshkilnyka [Cognitive development of an older preschooler]. *Doshkilna osvita – Pre-school education*. No 3. P. 25–39 [in Ukrainian].
5. Pisotskyi, O.P. (2016). Rozvytok verbalnoho intelektu studentiv humanitarnoho profilu v osvitnomu protsesi VNZ [Development of verbal intelligence of humanitarian students in the educational process of universities]. *Aktualni problemy psykhologii. Zahalna psykhohiia. Istorychna psykhohiia. Etnichna psykhohiia – Actual problems of psychology. General Psychology. Historical psychology. Ethnic psychology*. S.D. Maksymenko (Eds.). Vol. 9. Issue 10. P. 268–277. Kyiv [in Ukrainian].
6. Smolnykova, H. (2013). Novi vidkryttia shchodnia: orhanizatsiia piznavalnoi diialnosti ditei [New discoveries every day: organization of cognitive activity of children]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*. No 3. P. 6–11 [in Ukrainian].
7. Sternberh, R.D. (1996). Trykomponentna teoriia intelektu [Three-component theory of intelligence]. *Zarubizhna psykhohiia – Foreign psychology*. No 6. P. 54–61 [in Ukrainian].
8. Shumei, T. (2008). Malenki doslidnyky [Little explorers]. *Palitra pedahoha – A teacher's palette*. No 2. P. 6–10 [in Ukrainian].

Pisotskyi O.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of Preschool Education
Nizhyn State Gogol University
pisockijsascha@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1454-4394

FORMATION OF VERBAL INTELLIGENCE OF CHILDREN OF 5–6 YEARS OLD

The article deals with the problem of development and formation of verbal intelligence in children aged 5–6 years in the educational process. It is emphasized that this problem is a component of the current task of preschool education of mental education of preschool children. In the article, the author points out the main components, criteria and indicators of the development of verbal intelligence of children aged five to six years, in accordance with which an empirical methodology was developed. In addition, the author focuses on the general indicators of children's verbal competence (verbal intelligence) of 5–6 years old, which are analyzed in the study: the ability to generalize and classify objects according to various features, to show flexibility of thinking, to make assumptions, to experiment.

In the empirical study, the author found that the vast majority (55 %) of senior preschoolers are characterized by a low level of development of the ability to classify and generalize, show flexibility of thinking, make hypotheses, and experiment, 30 % of children aged five to six years are characterized by an average level of verbal intelligence. The smallest number of older preschoolers (15 %) were found to have a high level of verbal intelligence. Studying the educational influences of educators, it was found that the issue of developing the verbal intelligence of children aged 5–6 in the educational process is a problematic issue for teachers. In particular, adults are not sufficiently focused on the search activities of older preschoolers, in which children aged 5–6 have every opportunity to generalize, make assumptions, classify, show flexibility of thinking, and experiment.

It has been recorded that 70 % of teachers have serious gaps in their knowledge of technological content regarding the process of search activity of senior preschool children, the sequence of its stages, and the necessary materials for its organization. At the same time, 80 % of specialists were unable to indicate what kind of content should be in the corner for search activity.

The conditions for organizing search activity, which educators are guided by, are identified: the availability of necessary information about verbal intelligence and its main features, a favorable atmosphere of communication with children, a specially created and filled corner in the structure of the subject-developmental environment of preschool education, features of pedagogical interaction with children, the use of search activity in the usual activities for children.

Based on the results of the study, it was concluded that: educators are not sufficiently focused on the development and formation of verbal intelligence of senior preschoolers; it is necessary to optimize the process of development and formation of verbal intelligence of children aged 5–6 years by creating a special program for the formation of the ability to generalize and make assumptions and test it experimentally.

Key words: intelligence, verbal intelligence, verbal intelligence of 5–6 year olds, speech competence of 5-6 year olds, ability to generalize, ability to make hypotheses.